

Ако вам је јефтино, а ви немојте продати. Тако се руски министар за ванредне ситуације и копредседник међувладине комисије за српско-руску сарадњу Сергеј Шојгу пред новинарима ругао наговештајима српске стране да ревидира цену за НИС што је свакако било необично и непријатно. Председник Владе Србије Мирко Цветковић, уверавао је у понедељак 22. септембра делегацију Владе Руске Федерације, коју је предводио Шојгу, да ће Србија у потпуности поштовати међудржавни Споразум о сарадњи у области енергетике. Пре тога председник Тадић и премијер Цветковић су уверавали руског посланика Козулина да се Србија држи договора. Раније, српска влада је наручила нову процену (НИС), на шта је руска страна одговорила да је судбина "Јужног тока", Руси кажу "Јужниј поток", "оказалас под вопросом", доведена у питање. Док је у Београду због политичке кризе одлагана ратификација, Руси су тврдили и да је Ени, партнер Гаспрома на пројекту "Јужни ток", званично предложио руској страни да не чека, већ да ако Србија не ратификује споразум, положи цев преко Румуније.

Зарад енергетске сигурности у перспективи и великог посла на видику, Београд је очито морао да прогута не само ниску цену за НИС, и та вербална понижења, већ очито и амерички притисак о коме пише руска штампа због прикључења том пројекту "Јужни ток".

Тако су изгледа некако прекраћене дилеме око енергетског споразума са Русијом потписаног 25. јануара у Москви, а ратификованог 9. септембра гласовима 214 посланика у Скупштини Србије.

АНТИСОВЈЕТСКИ РУСОФИЛ: Некако у исто време у Сочију руски председник Путин разговарао је с бугарским премијером Сергејем Станишевим (у руској штампи описан као "антисовјетски русофил", кажу да су и на њега Американци вршили велики притисак). Реч је о крупним заједничким енергетским пројектима о изградњи четири милијарде евра вредне нуклеарке Белене, милијарду и по евра тешког нафтоводу Бургас Александрополис и о гасоводу "Јужни ток" за чију је изградњу Србија јако заинтересована. Некако очекивано звучи и вест да је истовремено уговорено да до краја године у европској Бугарској гостују Бољшој, Марински и Московски художествени театар.

Многи од наших јавних актера воле да и не прочитавши новине нагађају да се ово или оно десило баш због нас, или да смо одједном постали кључни играч. Очито нисмо, изгледа да је важнији играч источно од нас. Или западно. Или источно...

Пројекат "Јужни ток" је први пут у јавности поменут 23. јуна 2007, када су шеф италијанске енергетске компаније Ени, Паоло Скарони, и потпредседник руског Гаспрома, Александар Медведев, у Риму потписали меморандум о разумевању којим је

предвиђена изградња тог гасовода. Гаспром и Ени су затим, 22. новембра 2007, у Москви потписали и уговор о формирању заједничке компаније за пројектовање и израду студије изводљивости, а затим 18. јануара 2008, Гаспром и Ени су регистровали у Цугу у Швајцарској и заједничко (50:50) предузеће Соутх Стреам АГ, с малим оснивачким капиталом, неки кажу од само око 100.000 швајцарских франака. Неке вести говоре да Газ де Франце изражава жељу да се придружи и да Гаспром то поздравља.

Уследило је затим потписивање низа политичко-економских споразума од стратешке важности: између Русије и Бугарске 18. јануара 2008. о оснивању заједничке компаније (50:50) која би градила бугарску секцију гасовода и тај уговор бугарска скупштина ратификује 25. јула 2008 (Путин лично је тамо ишао); затим између Русије и Мађарске 25. фебруара 2008, о заједничкој компанији која би управљала мађарском секцијом гасовода; Русија и Грчка 29. априла 2008. потписују уговор о грчком делу гасовода. И тај споразум је ових дана ратификован.

Први уговор о новом гасоводу Русија и Србија су потписале још 20. децембра 2006, када су се Гаспром и Србијагас сложили око изградње гасовода из Бугарске кроз Србију. Тада се говорило да би Србија морала да гради сопствени гасовод из бугарског правца ако туда не прође магистрални гасовод, јер сада нужно убрзање добија процес гасификације овде започет 1951, а настављен завршетком деонице транспортног гасовода Мокрин – Кикинда – Елемир – Велика Грета – Панчево...

ДО ВАРНЕ И ОД ВАРНЕ: Подморски, 900 километара дуг део гасовода "Јужни ток", кренуо би од пумпне станице Береговаја, на руској црноморској обали. До ње би требало да се доведе гасоводом из Торжа у јужној Русији, а одатле би под водом ишао до бугарског града Варне. Тамо постоји гасно поље Галата које би у току 2009. требало да буде претворено у подморско складиште гаса капацитета 1,7 милијарди кубних метара. У црноморском делу гасовод би носио 31 милијарду кубних метара гаса годишње, који би се кретао брзином од шест метара у секунди. Црноморски део би градио Соутх Стреам АГ, заједничка компанија Гаспрома и италијанског Енија. Те две компаније су, иначе, сарађивале у изградњи гасовода "Плави ток" који води до Анкаре.

Сувоземне делове гасовода контролисали би Гаспром и земље кроз које цев пролази: српским делом би управљали Гаспром и Србијагас, бугарским делом Гаспром и Булгаргас, мађарским Гаспром и развојна банка МФБ и МОЛ.

Од Варне, југозападна рута би ишла кроз Грчку и Јонско море до Јужне Италије. Грчка је предлагала да та цев снабдева и гасовод Турска–Грчка–Италија.

Са северном трасом је, бар што се јавности тиче, све изгледало нејасније. По досадашњим уговорима судећи, она би, укопана у земљу метар до два, ишла кроз Србију, Мађарску и Словенију до Аустрије, односно до складишта гаса Баумгартен. Друга опција је била да северозападни крак иде кроз Румунију и Мађарску. Помињан је и мањи крак до Републике Српске.

О српском делу северне руте "Јужног тока" уговор је потписан 25. јануара 2008, а 25.

фебруара 2008. и начелни уговор о заједничкој компанији и о изградњи гасног резервоара у Банатском Двору. Ових дана о томе је било речи, а Шојгу наговештава да би уговарање могло да буде завршено за два месеца.

Гасоводи кроз Србију и Мађарску имали би капацитет од најмање десет милијарди кубних метара годишње, а из српске владе долазе гласови да би они желели (а ко не би) да то буде више, бар 18. Банатски Двор у Србији има капацитет од 3,2 милијарде, а мађарски МОЛ је понудио испражњено поље Пусзтафöldвár (ма како се то читало) од девет милијарди кубних метара.

Студија изводљивости би требало да се заврши у 2009, а изградња да траје три године. Планирано је да изградња српског дела почне 2010, а испорука гаса 2013. Помиње се да ће цео пројекат коштати чак око 20 милијарди долара, а првобитне претпоставке су се кретале око 15 милијарди. Цена српског дела није позната, а неки извори тврде да би део кроз Мађарску могао да кошта око две милијарде.

СВИ, СВИ, СВИ: У Србији је до сада тај пројекат у јавности пре свега виђен у светлу неповољне продаје НИС -а (400 милиона евра за 51 одсто акција плус 500 милиона додатних инвестиција), а тек онда као потенцијално стратешки важна инвестиција која може доносити много индиректних али и значајне директне приходе од транспорта гаса. О свему томе се говори уз потемкиновска преувеличавања која смањују уверљивост стварних података. У скупштини током расправе о ратификацији споразума помињани капацитет је оцењиван као мали. Било је доста сумњичења за издају националних интереса или за лобирање у корист МОЛ-а, ОМВ-а, или Руса.

По досадашњим информацијама о том припремном периоду, изгледа да су сви они – заједно.

Као могући учесници конзорцијума за изградњу тог гасовода помињу се: ОМВ Гас ГмбХ (Аустрија), Ботас (Турска), Булгаргас (Бугарска), С.Н.Т.Г.Н. Трансгас С.А. (Румунија), МОЛ Натурал Гас Трансмисион Цомпану Лтд. (Мађарска).

"Јужни ток" је виђен као алтернативни пут гаса који у Европу долази преко Украјине с којом Русија има спорове око цене гаса, цене транзита и цене закупа Севастопоља за Црноморску флоту, око грузијске кризе, па и око уласка у НАТО. Најдраматичније је било 1. јануара 2006. када су Руси ускратили Украјинцима гас због неплаћених рачуна, Украјинци почели да узимају гас за себе, наплаћивали су 15 одсто за пролаз, па Руси затворили гасовод, а западњаци почели да вичу да се гас не користи као политичко средство. До нас је гас долазио кроз ту цев уз повремене додатне тешкоће, на пример, кад мађарски МОЛ у критичном периоду нађе неки технички изговор. Било је и контрауслуга, када нам исти посредник није наплаћивао пенале због непреузетог гаса.

ВАЖНИ ЉУДИ: По поморском праву подводна цев гасовода "Јужни ток" у Црном мору лежаће на украјинском и делимично румунском континенталном гребену. Украјина има мало могућности да спречи полагање тог гасовода, а по неким претпоставкама можда и не би јер за узврат наводно очекује да се Руси не противе изградњи гасовода "Бели ток"

од Грузије до Украјине, али би можда ипак могла да успори његову реализацију с позивањем на еколошке аргументе. Алексеј Макаркин, из московског Центра политичких технологија, на пример, процењује да САД могу да привуку на своју страну екологе, као што се већ десило с другим руским пројектом "Северни ток" (Норд Стреам). Американци су против тог пројекта хушкали еколошке активисте и Швеђане (забележен је и један немачки демарш) пошто нису имали ефекта приговори Немцима да се они сепаратно договарају с Русима и да заобилазе њихове фаворите балтичке државе и – Пољску.

У неким руским листовима појавиле су се претпоставке да би у размрсивању таквих и других регионалних контроверзи око "Јужног тока" могао да буде ефикасан руски амбасадор у Украјини Виктор Черномирдин, па су га помињали као могућег директора те фирме.

Један други политичар помињан је много директније. Овог пролећа је шеф италијанске нафтно-гасне групе Ени, Паоло Скарони, наговестио да би бивши италијански премијер Романо Проди могао да одигра једну од кључних улога у реализацији пројекта "Јужни ток". И руски премијер Путин је давао изјаве о великој личној задужбини Продија у том пројекту. После су дошле вести да се Проди, почаствован понудом, захвалио са "засад, ипак не".

ХОР ЗА НАБУКО: Има претпоставки да од италијанске владе зависи који ће од гасовода доћи први до Италије: "Јужни ток", "Набуко" или трансјадрански гасовод продужен из Турске преко Грчке... Руски аналитичари, па и сам руски председник Медведев понављају да ти гасоводи и не морају да конкуришу један другоме ако би дошли до више западноевропских земаља, јер у Европи потребе за гасом расту. Потребе ЕУ за гасом би по неким пројекцијама могле да нарасту са 525 милијарди кубних метара у 2007, на 740 милијарди кубних метара у 2030. Један гасовод од 30 милијарди кубних метара ту заиста не мења много.

И директор Гаспрома Алексеј Милер у једном интервјуу пита зашто би се морало сматрати да су ти гасоводи међусобно конкурентни. По његовим речима, и Гаспром би могао ући у састав његових инвеститора, ако се покаже да је пројекат "Набуко" економски оправдан, ако има потребну потражњу гаса и одговарајућу ресурсну базу...

Добро, то ипак цинично звучи кад се има у виду да су Руси свесни чињенице да 12,4 милијарде долара вредан пројекат "Набуко" има проблема. Првобитно је, 2004, предлагано да он у Европу доставља гас из Ирана. Године 2006, у вези с конфликтом око Иранског нуклеарног програма, пројекат је измењен тако да би могао да доставља гас из Туркменистана, Узбекистана и Азербејџана. САД су покушавале да Туркменистан привуку у пројекат "Набуко". И турска дипломатија је на ту тему активна у централној Азији.

Не треба испустити из вида ни то да је руски премијер Путин почетком септембра посетио Узбекистан. Путин и директор Гаспрома, Алексеј Милер, постигли су у Ташкенту прелиминарни договор о закупу узбечког гаса по ценовној формули везаној за светску цену нафте и о плановима да се изгради још један гасовод кроз Узбекистан за

транспорт туркменског гаса у Русију. Руска штампа пише да је то, с тачке гледишта гасне дипломатије, адекватан одговор на сагласност Ашхабада и Пекинга о повећању количина средњоазијског "плавог горива" у Кини, а такође и покушаје Запада да туркменски гас усмери заобилазно око Русије. Они знају и да је грузијска криза вероватно повећала фактор ризика за "Набуко", као што га повећавају тињајући конфликти на Кавказу (Јерменија, Нагорно Карабах, Азербејџан), затим Курдистан, вероватни фијаско у Авганистану, итд.

После тог узбечког договора, истичући ценовни договор у први план, Путин каже да се побољшавају шансе за реализацију "Јужног тока", који је стратешка копија нечега у Балтичком мору за шта се у Москви каже да ће прорадити 2011.

Путин и Шредер

СПРЕЦХЕН СИЕ: Бивши немачки канцелар Герхард Шредер одиграо је важну улогу у реализацији пројекта "Северни ток" (Норд Стреам) у Балтичком мору. Тај гасовод је 51 одсто у власништву Гаспрома, са по 24,5 немачког Е.Она и БАСФ-а. Да би се отклонили еколошки приговори на заштиту потрошено је 100 милиона евра. Тај гасовод би требало да проради 2011, а пет земаља је заинтересовано за његово коришћење: Немачка, Француска, Данска, Велика Британија и Холандија, која разматра да њен Гасуније учествује у трансферу дела тог гаса.

Путин је са Шредером у Сочију разговарао на немачком, а само је директор Гаспрома Александар Милер користио слушалице за превод – што је Шредеру било интересантно.

Александар Милер

После сусрета са "гасацијама" премијер Путин се упутио у санаторијум "Рус" на састанак президијума председничког савета за развој физичке културе и спорта где је рекао: "Време је злато." Поента је била у поруци да што се пре заврше олимпијски објекти, спортисти ће раније почети припреме и донеће више златних медаља. Асоцијација уопште не иде ка тим позлаћеним плочицама које спортистима вешају о врат.

Иначе кажу да је и историја тог санаторијума "Рус" сликовита и поучна. То је било лечилиште ЦК КПСС-а, али после приватизације запало је Јукосу. Када су "приватизирали" и сам Јукос, испоставило се да санаторијум није ничији и предали га на управљање служби председника.

Анегдота асоцира на један други проблем, овде помињан у контексту продаје НИС -а, а повезан с чињеницом да је Гаспром државна фирма, која купује нашу државну фирму. Пошто је са америчке стране долазило доста примедби због државног монопола енергетског гиганта, руска штампа је ових дана очито радо дочекала прилику за одговор. Поводом наговештаја да ће америчка администрација потрошити 700 милијарди за фактичку национализацију банака Фани Ме, Лиман Брадерс итд., велики наслов у Москви гласи: "А нама су приговарали због наших државних предузећа..."

Државна или не, за српску владу се објективно није појавила боља алтернатива тој стратешкој инвестицији. Није било ни нацртано да "Набуко" иде преко Србије, већ преко Бугарске, Румуније и Мађарске. Србија је енергетски повезана с Русијом и с њом у том сектору има дугорочне незавршене аранжмане, а не с Туркменистаном. Ових дана помињани руски клириншки дуг треба да се регулише репарацијом Ћердапа.

Многи су написали ових месеци да је трговина с Русијом ишла по шеми "НИС за Косово", чиме се хтелo рећи да је реч о политичкој, а не економској трансакцији.

Очигледно да овде јесте реч о крупној политичкој одлуци са значајним економским последицама, али она и није много повезана с Косовом. С Косовом ту тему више повезује чињеница да је Србија том сецесијом остала без петине енергетских ресурса, него дипломатска надмудривања око специјалних случајева, признавања или непризнавања.

Са разумљивим асоцијацијама или без њих многи ће схватити да је овде реч о крупним државним пословима и далекосежним политичким одлукама.

СТАРА И НОВА ЕВРОПА: Такође, у расправама на ову тему до неке мере су упрошћено конфротирана гледишта о повезаности са Европом или са Русијом. Само мало детаљнији увид показује много диференциранију слику.

Очито је да се "стара Европа" и "нова Европа" у тој материји много разликују. "Стара Европа" очито прави с Русијом дугорочне, милијарде евра тешке, аранжмане. А нова, од Русије бежећа Европа? Како која?

Претходног месеца трајао је покушај британског министра Милибанда да током грузијске кризе оформи антируску или "од Руса бежећу" коалицију од Украјине и балтичких земаља.

Пољска је у неким анализама о такозваном ширењу демократије, том дезодорансу који прикрива мирис петролеја, виђена као лидер међу новим европским земљама, али она са својим реминисценцијама па и са извесним ревизионизмом, јаким антируским ставом и жељеним ракетним штитом можда више одговара Американцима, него старим Европљанима. Можда и Британцима због проблема које на истоку има Бритиш петролеум. Мало јужније, Мађарска у Панонији прави рецепт за свој гулаш – и "Набуко" и "Јужни ток". МОЛ у дилу с Гаспромом.

Бугарски послови показују да јужно од карпатског гребена ствари стоје знатно другачије.

А Србија?

Србија нема комплекс бивших припадница варшавског пакта или је ту трауму одболовала пре њих, још 1948. Она има гробље руских војника у Београду. Има и навику да у Москви или Петрограду тражи спас попут пропалог рођака и кад спас не може наћи. Има често претерана очекивања од Русије. Воли да се понаша као миш који каже слону: "Види како

тутњи кад нас двојица трчимо..." Неки у Србији зажмуре кад Руси кажу како су себе изложили великој трагедији кад су једном срчано помагали Србе.

Осим политичке солидарности, Србија у скорије време с те стране није имала атрактивну понуду. С извесном трговачком традицијом и релативно повољним царинским уговорима са Русијом, она има прилику да односе с Русијом уз незанемарљиву цену изгради на новим дугорочним основама. Стицајем прилика може испасти да Србија, као потенцијално и формално европска земља, постане играч у компликованом европском (евроазијском) енергетском ребусу.

Постоји и један психолошко геостратешки аспект целе приче. Распадом СФРЈ, а затим и СРЈ, Србија је постала континентална земља ("нема излаз на море" и у буквалном и у пренесеном значењу те речи), а да заправо није томе прилагодила стратегију свог развоја, па рекло би се ни геополитичку оријентацију. Два крупна пројекта, актуелна ових дана, на квалитативно нов начин нуде јој два "излаза на море", ако тај термин сме још да се употребљава. Један је изградња Коридора 10 који повезује Европу, којој Србија тежи, с Босфором, а други је гасовод "Јужни ток", који је везује за црноморски регион. Кад је избила криза због покрета руске флоте и гомилања НАТО бродова у Црном мору, неко се сетио да је Београд својевремено био потписник конвенције о дозвољеном броју бродова у том затвореном мору. Многи су се на тај податак подсмехивали рекавши како је то од нас веома далеко. Није далеко ако је зима, а тамо се налази вентил. На крају крајева, тај вентил ће помоћи да наши политичари схвате и да се Србија граничи с Бугарском.

Цене у региону

Просечна цена гаса за домаћинства у Србији је око 0,3 евра за кубик, зависно од дистрибутера. Овом ценом је Србијагас, као једини увозник, незадовољан још од Нове године, када је руски Гаспром за 30 одсто подигао произвођачку цену. Гас у БиХ има сличну цену као код нас, док је према подацима "Евростата" кубик гаса у Хрватској од 0,2 до 0,3 евра.

пренето из недељника Време